

نقش مردم در اقتصاد از منظر رهبر معظم انقلاب^{مدظله‌العالی}

مهدی جنیدی جعفری^۱

غلامرضا سلیمی^۲

چکیده

اقتصاد یکی از ارکان رشد و توسعه کشورهاست. از آنجایی که نظام جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر مردم‌سالاری دینی بوده و یکی از نمودهای مردم‌سالاری، حضور مردم در عرصه اقتصادی کشور است، لذا حضور مردم می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در پیشرفت انقلاب اسلامی داشته باشد. با توجه به اینکه یکی از مبانی اصلی انقلاب اسلامی، اندیشه رهبر معظم انقلاب است، در این پژوهش به دنبال فهم نقش مردم در اقتصاد از منظر ایشان هستیم. این پژوهش در پارادایم تفسیری، با جهت‌گیری بنیادی و با رویکردی کیفی انجام گرفته است که روش گردآوری داده، بررسی منابع کتابخانه‌ای و روش تحلیل داده‌ها، روش تحلیل مضمونی است. مجموعه بیانات مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار گرفته و ۱۰۴ گزاره مرتبط از آنها استخراج گردید. پس از انجام فرایند کدگذاری در مجموع ۶۸ مضمون پایه و ۵ مضمون سازمان‌دهنده استخراج گردید. مضامین سازمان‌دهنده عبارتند از: (۱) عرصه‌های مشارکت اقتصادی مردم؛ (۲) موانع مشارکت اقتصادی مردم؛ (۳) رهاوردهای مشارکت اقتصادی مردم؛ (۴) بایسته‌های فردی مشارکت اقتصادی مردم و (۵) وظایف دولت در تقویت مشارکت اقتصادی مردم.

واژگان کلیدی: اقتصاد مردمی، نقش مردم در اقتصاد، اقتصاد، حکومت مردمی، بخش سوم

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت دولتی و خط‌مشی‌گذاری دانشگاه تهران joneidi71@ut.ac.ir

^۲ عضو هیات علمی دانشکده مدیریت راهبردی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی gh.salimi82@gmail.com

مقدمه

اقتصاد در کنار سیاست و فرهنگ همچون اضلاع مثلثی هستند که توجه یا عدم توجه به آنها رقم‌زننده موفقیت یا شکست دولت‌ها و جوامع خواهد بود. عمده مسائل جوامع در یکی از این سه حوزه جای می‌گیرد. اما می‌توان این‌گونه گفت که اقتصاد یکی از مهم‌ترین حوزه‌های مسئله‌خیز جوامع است و رگه‌هایی از آن در سایر مسائل نیز وجود دارد، تا جایی که بسیاری از مسائل فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و...، مسائلی اقتصادی نیز هستند؛ به‌طور مثال یکی از مهمترین موضوعات در زمینه تحقق استقلال و ثبات سیاسی یک کشور، تلاش برای حل مشکلات و رفع کمبودهای اقتصادی آن جامعه است.

اقتصاد از حساسیت زیادی برخوردار است، بدین معنی که یک تصمیم‌گیری بجا و به‌موقع، درباره امور اقتصادی می‌تواند جامعه‌ای را به عظمت و ترقی بکشاند. در مقابل یک تصمیم نسنجیده و حساب نشده موجب شکست نه تنها در بعد اقتصادی بلکه در بسیاری از زمینه‌ها خواهد شد.

جمهوری اسلامی ایران مانند سایر کشورها در جهت رشد و بالندگی خود مبتنی بر آرمان‌ها و ارزش‌های خود، می‌بایست به عرصه اقتصاد ورود پر قدرت و همه‌جانبه‌ای داشته باشد و به دنبال اثرگذارترین اقدامات در جهت شکوفایی اقتصادی باشد.

بیان مسئله

انقلاب اسلامی همچون نوری بود که بر ظلم‌های زمین و زمان پایان بخشید و اسلام رحمانی را بعد از گذشت قرن‌ها بار دیگر بر مسند ولایت نشاند. این انقلاب برکات عظیمی را برای مردم ایران و حتی کشورهای منطقه و مستضعفین عالم و شیفتگان حق و حقیقت و یکتاپرستان به همراه آورد که در این مقاله قصد باز کردن آن نیست. اکنون پس از گذشت چهار دهه از عمر انقلاب اسلامی لازم است همچون نظام سرمایه‌داری برای پویایی و صدور نظام حکمرانی خود دست به تألیف و تعیین چارچوب‌ها و بینش و راهبردها در عرصه جهانی زد. از این رو رهبر معظم انقلاب به‌عنوان علمدار این انقلاب، گام دومی را برای تولید علم و محتوا و تبیین انگاره‌های اسلامی پیش روی جهادگران علمی و عملی قرار دادند و بیش از پیش آن‌ها را به مجاهدت در این زمینه تشویق نمودند.

یکی از مهم‌ترین مواردی که از بیانیه گام دوم رهبر معظم انقلاب می‌توان استنباط نمود، لزوم پرداختن به «خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی» و رقم زدن فصلی جدید از زندگی جمهوری اسلامی برای ظهور حضرت حجت (عج) است؛ بنابراین سنخ کلی بیانیه حاکی از هم‌افزایی در ابعاد مختلف برای تشکیل حکومت حضرت صاحب‌الزمان (عج) است؛ بنابراین حکمرانی و به‌ویژه حکمرانی اقتصادی که در متن بیانیه به‌صورت مستقیم و غیر مستقیم بدان اشاره می‌فرمایند بیانگر این است که اندیشه‌ورزی و تحقیق در موضوع حکمرانی در تمامی وجوه دارای اهمیت به‌سزایی است.

شیوه حکمرانی نظام جمهوری اسلامی دارای ابعاد، مؤلفه، شاخص‌ها و ساختارهایی است که با پیروزی انقلاب اسلامی ایران همگام با استقرار نظام سیاسی در ایران شکل گرفت. برپایی حکمرانی اسلامی بر پایه دین و با مقبولیت مردمی، همواره مورد توجه و تأکید بنیان‌گذار انقلاب بوده است. اما آنچه سایر نظام‌ها دنبال می‌کنند چیزی غیر از این است. مقام معظم رهبری^{مدظله‌العالی} در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری مورخ ۸۲/۵/۱۲ فرمودند: «نظام سوسیالیستی، فرصت را از مردم می‌گیرد؛ ابتکار و میدان را می‌گیرد؛ کار و تولید و ثروت و ابزار تولید و منابع عمده سرمایه و تولید را در دولت متمرکز و به آن متعلق می‌کند. این، غلط اندر غلط است. در اسلام، چنین چیزی نداریم.»

با توجه به نکته فوق، قابل ذکر است که در رکن اقتصادی جامعه اسلامی، حضور مردم می‌تواند به عنوان تولیدکننده، سرمایه‌گذار و مصرف‌کننده موثر واقع شود. مردم و گروه‌های مردمی به عنوان تولیدکننده در قالب‌های مختلف می‌توانند حضور پیدا کرده و به این شکل در اقتصاد کشور نقش داشته باشند؛ در واقع گروه‌های مردمی با اطلاع از نیازهای کشور می‌توانند در کارگاه‌های کوچک و بزرگ، در این زمینه تولید داشته باشند. همچنین مردم می‌توانند به عنوان سرمایه‌گذار، به جای سرمایه‌گذاری در بانک در پروژه‌های بزرگ و ملی سرمایه‌گذاری کنند تا علاوه بر سوددهی، نیاز حاکمیت به منابع مالی را کاهش دهند. مردم به عنوان مصرف‌کننده نیز با استفاده از الگوی مصرف صحیح می‌توانند به کاهش مصرف در کشور کمک کنند.

ضرورت و اهمیت پژوهش

با توجه به ابلاغ بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و وجود مؤلفه‌های کلیدی اقتصادی در آن و نیاز بیش از پیش به سنجش و اندازه‌گیری میزان رشد و پیشرفت کشور در عرصه‌های مختلف کشور؛ به نظر می‌رسد که طراحی الگویی برای سنجش حکومت‌های اسلامی و برآورد کردن میزان مسئولیت‌پذیری آنان نسبت به امور مادی و معنوی جوامع، این ضرورت را دارد تا در تحقیقاتی به تهیه و تدوین این شاخص‌ها پرداخته شود. صد البته کشورهای نظام سرمایه‌داری با پیشینه ۲۰۰ ساله و گستردگی ناشی از تبلیغات رسانه‌ای و دانشگاهی به ممیزهایی دست یافته‌اند اما این معیارها از یک طرف سکولار و کاملاً بی‌تفاوت نسبت به امور معنوی جامعه بوده و از طرفی دیگر نیز شبهه‌های سیاسی و البته تمرکزگرا و عدم توجه به مناسبات منطقه‌ای و بومی هم می‌تواند جزء مقصورات این معیارها باشد. رهبر معظم انقلاب در تاریخ ۹۲/۳/۱۴ در مراسم بیست و چهارمین سالگرد رحلت حضرت امام خمینی^{رحمه‌الله‌علیه} می‌فرماید: «امام فرهنگ ظالمانه سرمایه‌داری را رد می‌کند، اما احترام به مالکیت، احترام به سرمایه، احترام به کار را مورد تأکید قرار می‌دهد؛ همچنین هضم نشدن در اقتصاد جهانی؛ استقلال در اقتصاد ملی؛ اینها اصول امام در زمینه اقتصاد است». ایشان در بیانی دیگر در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیات دولت در تاریخ ۸۳/۶/۴ در خصوص نگاه اسلام به نقش مردم در اقتصاد می‌فرمایند: «ما در چهارچوب اسلام و با هدایت اسلام و نگاه اسلامی، به مردم تکیه می‌کنیم و با مردم و برای مردم حرکت می‌کنیم. تکیه به مردم، تکیه به جوانها، دفاع از حقوق محرومان، به‌کارگیری سرمایه‌ها و ابتکارهای صاحبان سرمایه- یکی از بخشهای تکیه به مردم، همین به‌کارگیری سرمایه‌های

آن‌هاست- کلاً سیاست نظام اسلامی است. ما سرمایه‌های مالی و سرمایه‌های فکری و ذهنی مردم را برای پیشرفت کشور به کار می‌گیریم»

اقتصاد غرب هر چند حضور دولت را در برخی موارد پذیرفته است، لکن به صورت عرضی و ناچار به وظایف حاکمیتی دولت در اقتصاد پناه برده است. این در حالی است که دولت اسلامی برای رسیدن به اهداف خود، وظایفی را اصالتاً بر عهده دارد. به صورت مختصر می‌توان گفت دولت در اقتصاد مسئولیت برنامه‌ریزی، زمینه‌سازی، ظرفیت‌سازی، هدایت، کمک و نظارت را بر عهده دارد (قاسمی و رجایی‌رامشه، ۱۳۹۹).

چه در زمان انقلاب و قبل از آن و چه بعد از انقلاب و زمان جنگ، عمده کارهایی که در کشور انجام می‌شد به وسیله مردم صورت می‌گرفت. حضور در تظاهرات گسترده قبل از انقلاب، هزینه کردن از جان و مال برای پیروزی انقلاب، نهضت سوادآموزی بعد از انقلاب، شرکت در پنج انتخابات مختلف در سال بعد از انقلاب، حضور گسترده گروه‌های مردمی در جنگ، کمک مالی به جنگ، جهاد سازندگی بعد از جنگ و ... همه و همه فعالیت‌هایی بودند که کاملاً مردمی، با استفاده از سرمایه و نیروی کاری و مدیریتی مردم صورت می‌پذیرفت و لذا مردم خود را مالک این کارها می‌دانستند؛ این احساس مالکیت در مردم انگیزه ایجاد می‌کرد و باعث می‌شد تا با شوق و تلاش مداوم فعالیت کنند، کاستی‌ها را برطرف کنند و در شرایط سخت کشور، با شادی و رضایت به زندگی بپردازند.

اما هرچه از پایان جنگ گذشت، امکان حضور مردم در اداره کشور در حوزه‌های مختلف چه به صورت فردی و چه به صورت گروهی کاهش یافت. شرایط کشور به ثباتی نسبی رسید و فعالیت‌های اقتصادی گسترش یافت. اما این فعالیت‌ها را یا دولت می‌توانست انجام دهد یا سرمایه‌داران بزرگ؛ در نتیجه فرصتی برای نقش‌آفرینی مردم در این زمینه ایجاد نشد و هر چه می‌گذشت، مردم از روزهایی که مستقیماً در اداره کشور نقش داشتند به روزهایی می‌رسیدند که حضورشان در اداره کشور به انتخابات چند سال یکبار و حضور در تظاهرات و راهپیمایی‌های سالیانه کاهش یافته بود. حدود ۲۰ نهاد مردمی که حضرت امام دستور تشکیل و تاسیس آنها را پس از پیروزی انقلاب داده بود، رفته رفته دولتی شد و موقعیت‌های اثرگذاری مردم کمتر از گذشته شد؛ مثل جهاد سازندگی و جهاد کشاورزی که تبدیل به وزارت شدند.

تحریم‌های دشمن توانست در حوزه اقتصادی کشور را دچار مشکل کند، به این دلیل بود که بزرگترین عامل اقتصادی کشور دولت بود که با حجم گسترده در اقتصاد حضور داشت. این سبب گردید تا دشمن با محدود کردن دسترسی‌های دولت، به اهدافش در فشار به مردم دست پیدا کند تا بتواند حاکمیت جمهوری اسلامی ایران را وادار به کوتاه آمدن از آرمان‌هایش کند. این در حالیست که اگر اقتصاد ما اقتصادی مردمی بود و مردم در آن حضور موثری داشتند، دیگر دشمن نمی‌توانست از تحریم‌های اقتصادی نتیجه بگیرد. امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی} در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری در تاریخ ۹۳/۱۲/۲۱ به این نکته تصریح کرده‌اند: «ما از تحریم صدمه دیدیم و آسیب‌هایی از تحریم به اقتصاد ما، به مسائل گوناگون ما وارد شده است؛ این

آسیب‌ها ناشی از چیست؟ انسان اگر چنانچه درست موشکافی کند، می‌بیند این آسیب‌ها بیشتر ناشی از وابستگی ما به نفت است مثلاً؛ یا بیشتر ناشی از عدم حضور مردم در متن میدان اقتصادی است، [یعنی] دولتی کردن اقتصاد؛ بیشتر ناشی از اینها است.»

حضور مردم در اقتصاد نیازمند بهبود شرایط توسط حاکمیت است تا مردم مایل و قادر به تولید و سرمایه‌گذاری در اقتصاد باشند و در این زمینه حرکت کنند. در واقع نقش اصلی حاکمیت و دولت در مردمی کردن اقتصاد، تسهیل‌گری و سکان‌داری و هدایت و حمایت هوشمندانه است که تصدی‌گری دولت در حوزه‌های مختلف، کاملاً بر خلاف این اهداف است. همچنین واگذاری تصدی بدون فراهم کردن شرایط نیز به نتیجه نمی‌رسد و در نتیجه حاکمیت باید علاوه بر ایجاد شرایط حضور مردم در اقتصاد که سبب ایجاد انگیزه آنها می‌شود، به توانمندسازی مردم نیز بپردازد چرا که اگر مردم توان نقش‌آفرینی در اقتصاد را نداشته باشند، نمی‌توانند حضور موثری داشته باشند. از نظر حسینی و سلیمانی (۱۳۹۸) دولت در سه عرصه فراهم کردن زمینه‌های مشارکت مردم در اقتصاد، حمایت از مردم و تقویت آنها در عرصه اقتصاد و نظارت و کنترل کلان امور و جلوگیری از انحرافات باید فضا را آماده حضور مردم در اقتصاد نماید.

ادبیات پژوهش

الگوی حکمرانی دینی در ایران درواقع با رهبری امام خمینی (ره) محقق شد، امام موفق به پیوند بین خواست «مردمی» و خواست «الهی» شده که حاصل این پیوند مردم‌سالاری بوده است. این واژه نخستین بار طی سال‌های اخیر از سوی مقام معظم رهبری برای توصیف و تبیین نظام جمهوری اسلامی به کار رفت و سپس مورد توجه جدی‌تر نویسندگان و تحلیلگران قرار گرفت؛ بنابراین در تبیین اصطلاح مردم‌سالاری اسلامی باید مردمی بودن را از دیدگاه ایشان دریافت: «مردمی بودن حکومت»، یعنی نقش دادن به مردم در حکومت؛ یعنی مردم در اداره حکومت و تشکیل حکومت و تعیین حاکم و در تعیین رژیم حکومتی و سیاسی نقش دارند. اگر یک حکومت ادعا کند که مردمی است، باید به معنای اول هم مردمی باشد؛ یعنی مردم هم در این حکومت دارای نقش باشند و هم در تعیین حاکم. در حکومت اسلام، مردم در تعیین شخص حاکم دارای نقش و تأثیرند» (خامنه‌ای، ۱۳۸۲)

اقتصاد از نظر لغوی در فرهنگ فارسی معین (۱۳۸۸) به معنای میانه‌روی در هر کار، رعایت اعتدال در دخل و خرج، میانه‌روی در هزینه‌ها و مجازاً صرفه‌جویی است. همچنین از نظر اصطلاحی یکی از رشته‌های علوم اجتماعی است که در باب کیفیت فعالیت مربوط به دخل و خرج و چگونگی روابط مالی افراد جامعه با یکدیگر و اصول و قوانینی که بر امور مذکور حکومت می‌کند و وسایلی که باید در عمل با توجه به مقتضیات زمان و مکان اتخاذ شود تا موجبات سعادت و ترقی جامعه و رفاه و آسایش افراد آن تامین گردد، بحث می‌کند.

فرهنگ عمید (۱۳۷۱) نیز اقتصاد را دانش بررسی روش‌های کسب درآمد، مصرف کالاها و خدمات، روابط بازرگانی و سازمان‌دهی امور مالی برای بهره‌برداری بهینه از منابع تولید ثروت می‌داند.

انسان با توجه به تمایلی که به ارضای نیازهای خود دارد، سعی می‌کند که با صرف حداقل تلاش یا هزینه، حداکثر نتیجه را به دست آورد. این راه و روش، اصل اقتصاد نامیده شده و فرد تحت تأثیر هر مشرب خاص که باشد، لازم است بر مبنای این اصل رفتار کند.

از نظر کروگمن و ولز^۳ (۲۰۱۲) دانش اقتصاد یکی از علوم زیرمجموعه علوم اجتماعی است که به مطالعه نحوه تعامل مردم بر سر ارزش‌هایی از قبیل تولید، توزیع و مصرف کالا و خدمات می‌پردازد. اقتصاد بر رفتار و تعامل میان کارگزاران اقتصادی و فعالیت‌های اقتصادی تمرکز دارد و به دو شاخص خرد و کلان قابل تقسیم‌بندی است. اقتصاد خرد به تحلیل عناصر پایه اقتصاد از جمله عاملان فردی (افراد، شرکت‌ها، خریداران، فروشندگان)، بازار، تعاملات آنها و رهاوردهای این تعاملات می‌پردازد. اقتصاد کلان نیز به تحلیل اقتصاد به عنوان یک سیستمی که در آن تولید، مصرف، پس‌انداز و سرمایه‌ها با یکدیگر در تعامل هستند و همچنین فاکتورهایی که بر آنها موثر است (شامل استخدام منابع انسانی، سرمایه، زمین، تورم، رشد اقتصادی و خط‌مشی‌هایی که بر این عناصر اثر می‌گذارد)، می‌پردازد.

موضوع علم اقتصاد عبارت است از ثروت (کالاها، خدمات و منابع) از حیث چگونگی تولید، توزیع و مصرف آن. مقصود از «ثروت» جنبه مالیت و ارزش کالاها و خدمات است، نه جنبه عینیت اموال؛ بنابراین ثروت از نظر ارزشمند بودن و مالیت موضوع اقتصاد است. ثروت، از حیث چگونگی رشد، توزیع و به مصرف رساندن آن موضوع اقتصاد است، نه از حیث به این شخص یا آن شخص نسبت دادن.

اقتصاد مردمی یا اقتصاد مردم‌محور اقتصادی است که در آن حضور آگاهانه، داوطلبانه، فعالانه، جمعی و فردی و متناسب با توان همه افراد ملت در تمامی عرصه‌های اقتصادی کشور در سه ساحت تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی و اقدام محقق گشته باشد. دولت اسلامی می‌بایست قوانینی وضع کند که بر اساس آن همه افراد بتوانند فعالیت آزاد اقتصادی داشته باشند و مانع انحصار در امکانات طبیعی، زمین، دریا، دشت و مراتع و معادن شده تا افرادی که قدرت فعالیت دارند بتوانند به تولید پرداخته و مالک دسترنج خود شوند. تحقق اقتصاد مردمی روی دیگر سکه اسلامی شدن اقتصاد است؛ نوع نگاه انسان‌شناسی اسلامی اقتضائاتی را در ادامه خودش می‌آورد که در شاخ و برگ‌های آن به مفهومی مانند مردمی بودن اقتصاد می‌رسیم (رنجبران و همکاران، ۱۴۰۰).

حضور مردم در اقتصاد نیازمند بهبود شرایط توسط حاکمیت است تا مردم مایل و قادر به تولید و سرمایه‌گذاری در اقتصاد باشند و در این زمینه حرکت کنند. در واقع نقش اصلی حاکمیت و دولت در مردمی کردن

^۳ Krugman & Wells

اقتصاد، تسهیل گری و سکان داری و هدایت و حمایت هوشمندانه است که تصدی گری دولت در حوزه های مختلف، کاملاً بر خلاف این اهداف است.

رنجبران و قربانی (۱۳۹۴: ۴۵) مولفه های اقتصاد مردم بنیاد را مبتنی بر بیانات رهبر معظم انقلاب^{مدظله العالی} شامل ده مولفه می دانند که عبارتند از:

- ۱) به کارگیری امکانات توسط مردم اعم از امکانات مالی، ابتکار، مدیریت و نیروی کار
 - ۲) امکان «رقابت اقتصادی» بین مردم و گروه های مردمی، عدم وجود انحصار و جلوگیری از اخلاص در فعالیت اقتصادی دیگران
 - ۳) امکان ایجاد فرصت فعالیت اقتصادی برای همه مردم اعم از مستضعف و سرمایه دار با اولویت قرار دادن قشر مستضعف
 - ۴) تحقق اصل انفاق و تمرکز بر فعالیت های اقتصادی غیرانتفاعی در کنار فعالیت های اقتصادی انتفاعی
 - ۵) عدم تصدی گری توسط دولت و عدم دخالت در فعالیت های اقتصادی غیرضرور
 - ۶) توانمند شدن مردم از منظر امکان انجام فعالیت اقتصادی و بهبود کارایی از طریق آموزش و تسهیلات دولتی
 - ۷) آگاهی مردم از فرصت ها و زمینه های اقدام به فعالیت اقتصادی از طرق مختلف از جمله شفاف سازی اطلاعات
 - ۸) در نظر گرفتن مصالح کشور در کنار مصالح شخصی از جانب مردم
 - ۹) رعایت اصل جهاد در فعالیت های اقتصادی
 - ۱۰) رعایت احکام الهی (واجبات و محرمات) در فعالیت های اقتصاد توسط مردم
- یکی از عرصه های اقتصاد مردمی در ادبیات غربی مفهومی بخش سوم است. بخش سوم^۴ که در ادبیات علمی با نام های بخش داوطلبانه^۵ و بخش مستقل^۶ یا بخش مدنی^۷ نیز از آن یاد می شود، قلمرو فعالیت های اجتماعی است که توسط سازمان هایی که به اصطلاح سازمان های غیردولتی غیرانتفاعی شناخته می شوند، انجام می گیرد (پوتاشیک^۸، ۱۹۹۹). بخش سوم اقتصاد روز به روز در حال گسترش بوده و بر اهمیت آن افزوده می شود. انگیزه خیرخواهی مبتنی بر ایثار و نوع دوستی در نهادهای بخش سوم نسبت به نهادهای خصوصی و کارایی بیشتر و هزینه کمتر در مقایسه با بخش دولتی برای ارائه خدمات اجتماعی و عام المنفعه باعث توجه روزافزون جوامع و دانش اقتصاد شده است. همچنین حجم رو به گسترش مطالعات در دهه اخیر نشانگر آن است که در کشورهای توسعه یافته، امروزه بخش عظیمی از تولید ناخالص داخلی و اشتغال مربوط به بخش سوم است (طغیانی و همکاران، ۱۳۹۳)

⁴ Third sector

⁵ Voluntary sector

⁶ Independent sector

⁷ Civic sector

⁸ PotAuček

مقام معظم رهبری مفهوم اقتصاد مقاومتی را اقتصادی مردمی می‌داند و در بیان رابطه بین این دو مفهوم در حرم مطهر رضوی در تاریخ ۹۳/۱/۱ فرموده‌اند: «اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که مقاوم است؛ با تحریکات جهانی، با تکان‌های جهانی، با سیاست‌های آمریکا و غیر آمریکا زیرورو نمی‌شود؛ اقتصادی است متکی به مردم... اقتصادی که به عنوان اقتصاد مقاومتی مطرح می‌شود، مردم‌بنیاد است؛ یعنی بر محور دولت نیست و اقتصاد دولتی نیست، اقتصاد مردمی است؛ با اراده مردم، سرمایه مردم، حضور مردم تحقق پیدا می‌کند. اما «دولتی نیست» به این معنا نیست که دولت در قبال آن مسئولیتی ندارد؛ چرا، دولت مسئولیت برنامه‌ریزی، زمینه‌سازی، ظرفیت‌سازی، هدایت و کمک دارد. کار اقتصادی و فعالیت اقتصادی دست مردم است، مال مردم است؛ اما دولت - به‌عنوان یک مسئول عمومی - نظارت می‌کند، هدایت می‌کند، کمک می‌کند.»

در بیانیه گام دوم انقلاب (۱۳۹۷) مقام معظم رهبری راه‌حل مشکلات اقتصادی کشور را پیاده‌سازی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برمی‌شمرد و بیان می‌کنند که باید برنامه‌های اجرایی برای همه بخش‌های آن تهیه و با قدرت و نشاط کاری و احساس مسئولیت، در دولت‌ها پیگیری و اقدام شود. درون‌زایی اقتصاد کشور، مولّد شدن و دانش‌بنیان شدن آن، مردمی کردن اقتصاد و تصدی‌گری نکردن دولت، برون‌گرایی با استفاده از ظرفیت‌هایی که قبلاً به آن اشاره شد، بخش‌های مهم این راه‌حل‌ها است.

در تحقیقی با عنوان مثلث مسئولیت‌های اقتصاد مقاومتی، پیش‌نیاز عملیات‌سازی اقتصاد مقاومتی، مشارکت مردم در اقتصاد مطرح‌شده و تأکید نموده که این امر بایستی همراه با افزایش شفافیت و به‌تبع آن کاهش فسادهای اقتصادی باشد (پوریان، ۱۳۹۵: ۵۳). همچنین اقتصاددانان معتقدند که برای عملیات‌سازی تاب‌آوری اقتصاد باید تاب‌آوری و مقاومت فردی را در مرکز توجه قرار داد (نوفرستی، ۱۳۹۵: ۸).

حسینی و سلیمانی (۱۳۹۸) در پژوهش خود الگوی مشارکت مردم در اقتصاد را بر اساس اندیشه‌های امام خمینی رحمه‌الله‌علیه استخراج نموده‌اند. در این پژوهش فرایند مشارکت مردم در اقتصاد شامل سه مرحله (۱) بیداری و خودباوری، (۲) همت، عزم و اراده و (۳) قیام و مشارکت بیان شده و همچنین اسلام و ایمان، اجتماعات دینی و مسجد، جریان رسانه‌ای، گروه‌های اثرگذار، محل‌های تحصیل علم، حس تعاون در جامعه، دولت، فراهم آمدن شرایط و امکانات و مشارکت اقشار مختلف، از جمله علل و عوامل موثر بر مشارکت مردم در اقتصاد برشمرده شده است. اصلاح شرایط زندگی اکثریت مردم، از بین رفتن فقر و محرومیت، استقلال و آزادی اقتصادی، رونق و رشد اقتصادی، کاهش فساد، کاهش شکاف طبقاتی، کاهش کم‌کاری و بیکاری و افزایش مصونیت درونی و بیرونی از جمله نتایج مردمی‌شدن اقتصاد از نظر امام محسوب می‌شود.

امام خمینی رحمه‌الله‌علیه پس از انقلاب اسلامی فرمان تشکیل ۱۸ نهاد مردمی مثل کمیته انقلاب اسلامی، نهضت سوادآموزی، بنیاد شهید و... را در حوزه‌های مختلف امنیتی، نظامی، انتظامی و اقتصادی دادند. از این میان ۶ نهاد جهت فعالیت در حوزه اقتصادی به صورت مستقیم تشکیل شدند که عبارتند از: بنیاد پانزده

خرداد، بنیاد مستضعفان انقلاب اسلامی، جهاد سازندگی، ستاد اجرایی فرمان امام، کمیته امداد امام خمینی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و دو نهاد بسیج و سپاه پاسداران نیز به صورت غیرمستقیم.

بنیاد پانزده خرداد، یکی از نهادهای خدماتی و محرومیت‌زدایی است که در سال ۱۳۶۰ با فرمان امام‌خمینی(ره) برای رفع محرومیت و برطرف کردن مشکلات اقتصادی خانواده‌های شهدا، جانبازان و ایثارگران انقلاب اسلامی تشکیل شد. در واقع این بنیاد، مکمل بنیاد شهید انقلاب اسلامی بود و وظایفی چون تولید و توزیع کالا بین قشر ایثارگر جامعه را برعهده داشت.

بنیاد مستضعفان انقلاب اسلامی، در زمینه‌های مختلف اقتصادی و تجاری همچون؛ ارائه خدمات فرهنگی و آموزشی، چاپ و انتشارات، تولید و توزیع برق، خدمات جهانگردی، ترابری و کشتی‌رانی، خدمات بیمه، بانکداری و سرمایه‌گذاری، پیمان‌کاری عمومی و بازرگانی فعالیت می‌کند. بنیاد مستضعفان با هدف جمع‌آوری اموال و دارایی‌های مصادره شده و برای تخصیص این دارایی‌ها به نیازمندان، تأسیس شد.

جهاد سازندگی، نهادی انقلابی بود، که در تاریخ ۲۷ خرداد ۱۳۵۸ به فرمان امام خمینی(ره) با هدف رسیدگی به مناطق محروم و دور افتاده در ایران تأسیس شد. این نهاد در تاریخ ۷ آذر ۱۳۶۲ به وزارت جهاد سازندگی ارتقاء پیدا کرد و به وزارتخانه‌ای در دولت جمهوری اسلامی ایران تبدیل شد. در پی ادغام با وزارت کشاورزی، در دی ماه ۱۳۷۹ فعالیت خود را تحت عنوان وزارت جهاد کشاورزی ادامه داد و هم‌اکنون نیز یکی از وزارتخانه‌های دولت به‌شمار می‌آید. کارهای بسیار زیادی توسط این نهاد در زمان هشت سال دفاع مقدس و سازندگی انجام شد.

ستاد اجرایی فرمان امام وظیفه مدیریت اموالی که طبق اصل ۴۹ قانون اساسی و دیگر قوانین، در اختیار ولی فقیه است و در دو حوزه اصلی امور خیریه و بخش اقتصادی فعالیت می‌کند. شرکت‌های وابسته به ستاد اجرایی فرمان امام نیز در زمینه‌هایی چون خدمات مالی و بانکداری، املاک و مستغلات، صنعت نفت، مخابرات و دامپروری فعال هستند. این نهاد در سال ۱۳۶۸ توسط امام خمینی(ره) تشکیل شد.

کمیته امداد از جمله اولین نهادهایی بود که پس از گذشت مدت کوتاهی از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در ۱۴ اسفند ۱۳۵۷ توسط امام خمینی(ره) با هدف ساماندهی و رسیدگی به وضعیت معیشت امور محرومان و نیازمندان کشور تأسیس شد. آغاز و استمرار فعالیت کمیته امداد با تمرکز بر امداد رسانی و حمایت از افراد و خانواده‌های نیازمند با رعایت کرامت انسانی و عزت نفس آنان، حمایت هدفمند از ایشان و ترویج فرهنگ کار میان افراد و خانواده‌های تحت پوشش، تلاش برای پیشگیری از تولید نظام یافته فقر در کشور، کمک به بهبود فضای کسب و کار و اشتغال پایدار اقشار نیازمند، ارائه خدمات اجتماعی و حمایتی در جهت توانمندسازی نیازمندان شامل توسعه پوشش بیمه اجتماعی، فراگیر نمودن بیمه درمان و ارتقای کم و کیفی خدمات حمایتی پایه اعم از مسکن، آموزش و معیشت نیازمندان، ترویج فرهنگ انفاق و ایثار و نیکوکاری و

نشر سنت‌های حسنه اسلامی و در نهایت تلاش مستمر برای مردمی شدن فعالیت‌های مربوط به انجام حمایت‌های مادی و معنوی از محرومان صورت گرفته است.

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در پی امام خمینی(ره) در ۲۱ فروردین ۱۳۵۸ و افتتاح حساب ۱۰۰ امام فعالیت خود را آغاز کرد. اساسنامه بنیاد در تاریخ هفدهم آذرماه سال ۱۳۶۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. مهم‌ترین وظایف این سازمان عبارتند از ارائه طرح‌های مورد نیاز برای ایجاد مسکن اقشار مستضعف، انجام پروژه‌های کارشناسی درباره زمین‌های روستایی، کمک در جهت تأمین مصالح ساختمانی و غیره است.

پیشینه پژوهش

رنجبران و همکاران (۱۴۰۰) در کتاب خود با عنوان «اقتصاد مردم‌محور؛ مبانی، ضرورت و کیفیت تحقق از منظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای دام‌الله‌العالی» ابتدا مفهوم اقتصاد مردم‌محور را در آیین کتب و مقالات داخلی و خارجی را مورد بررسی قرار داده‌اند. سپس روش پژوهش خود را که روش تحلیل مضمون است، شرح داده و یافته‌های پژوهش خود را هم‌زمان با تطبیق ادبیات علمی، در قالب بخش‌هایی با عناوین تعریف و ماهیت اقتصاد مردم‌محور، اهمیت و ضرورت اقتصاد مردم‌محور و کیفیت تحقق اقتصاد مردم‌محور ارائه داده‌اند. در این پژوهش به اذعان پژوهشگران تمامی بیانات مقام معظم رهبری بدون انتخاب موضوعی و جستجوی واژگانی بررسی شده و گزاره‌های مرتبط استخراج گردیده و کدگذاری بر روی آنها انجام گرفته است.

قاسمی و رجایی رامشه (۱۳۹۹) در مقاله خود با عنوان «مولفه‌ها، معیارها و شاخص‌های مردم‌محوری در اقتصاد مقاومتی»، اقتصاد مقاومتی را دارای ساختاری مردم‌محور می‌داند. نویسندگان به‌منظور فهم این ساختار و اعمال آن در اقتصاد کشور، از روش تحقیق توصیفی و تحلیل متون بهره جسته‌اند. به گفته آنها حکومت اسلامی در نقش مکمل این ساختار، وظایفی حاکمیتی بر عهده دارد که آنها را می‌توان به سه دسته کلی برنامه‌ریزی، هدایت و نظارت تقسیم کرد. در فضایی که مردم تصدی تمامی فعالیت‌های اقتصادی را بر عهده دارند و دولت فقط اعمال حاکمیت می‌کند، مولفه‌های ساختار مردم‌محور اقتصاد عبارتند از: (۱) تصمیم‌گیری و اراده مردم؛ (۲) سرمایه‌گذاری مردمی؛ (۳) مدیریت مردمی بنگاه‌های اقتصادی. در بخش دیگر یافته‌های این پژوهش، معیارهای سهولت حضور مردم در اقتصاد، تمایل مردم به کسب و کار خصوصی و عدالت تخصیصی و توزیعی در میان مردم، به عنوان معیارهای سنجش وجود ساختار مردم‌محور در اقتصاد معرفی شده است.

در مقاله‌ای دیگر با عنوان «کیفیت نقش‌آفرینی مردم در تأمین اجتماعی؛ بررسی تطبیقی دو مکتب اقتصاد اسلامی و اقتصاد سرمایه‌داری»، حسینی و همکاران (۱۳۹۹)، تأمین اجتماعی و چگونگی رفع نیاز محرومان جامعه را از جمله مسائل پیش روی مکاتب اقتصادی برمی‌شمرد. همچنین عقیده دارند دیدگاه‌های متداول امروزی تأمین اجتماعی که تا حد زیادی برآمده از مکتب اقتصاد سرمایه‌داری است، علی‌رغم آثار مثبتش،

دچار ضعف‌های جدی است و در مقابل، تامین اجتماعی در مکتب اقتصاد اسلامی به واسطه بهره‌مندی از ویژگی‌هایی همچون مردم‌محوری با این مشکلات روبرو نیست. در این مقاله با استفاده از روش تحلیلی - توصیفی به بررسی جایگاه مردم در الگوی تامین اجتماعی در رویکرد اسلامی پرداخته شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که اسلام تامین اجتماعی را در سه سطح توانمندسازی فردی، خانوادگی و منطقه‌ای، تکافل اجتماعی و تضامن دولتی دنبال می‌کند، نقش‌آفرینی مردم نسبت به دولت تقدم رتبی دارد. رویکرد اسلامی در تامین اجتماعی به اعتقاد نویسندگان منجر به تقویت جایگاه مردم و تکافل اجتماعی در ۶ لایه خانواده، عشیره، همسایگان، دوستان، امت اسلامی و حکومت اسلامی خواهد شد و در صورتی که هر یک از این لایه‌ها پاسخگوی نیاز فقرا نباشند، دولت نقش نهایی را بر عهده می‌گیرد.

حسینی و سلیمانی (۱۳۹۸) در مقاله خود با نام «الگوی مشارکت مردم در اقتصاد، با تاکید بر اندیشه امام خمینی (ره)» یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی را مردمی شدن اقتصاد دانسته و لازم می‌دانند الگوی مشخصی از این رکن و ابعاد آن ارائه گردد. به بیان نویسندگان امام خمینی (ره) با اتکا به این الگو، توانستند ظرفیت‌های مردم را در برخی عرصه‌های اجتماعی، شکوفا کرده و از آن برای تحقق اهداف انقلاب اسلامی کمک گیرند؛ از این رو رجوع به اندیشه ایشان جهت درک و طراحی الگوی مطلوب، ضروری است. به‌منظور فهم اندیشه امام خمینی (ره) در خصوص الگوی مشارکت مردم در اقتصاد، نویسندگان با کمک روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، بیانات ایشان در صحیفه نور را مورد بررسی قرار دادند و پس از تجزیه و تحلیل و کدگذاری داده‌های حاصل، الگوی مذکور در قالب یک الگوی بصری و با تاکید بر مقوله محوری، شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، حوزه‌های راهبردی و پیامدها ارائه شد. بر اساس این مدل، برای مشارکت مردم در اقتصاد، ضمن هوشیاری از دسیسه‌های دشمن، باید شرایط علی مشارکت مردم در اقتصاد را تقویت و شرایط زمینه‌ای آن را فراهم کرد تا فرایند مشارکت مردم در اقتصاد محقق گردد.

در مقاله «تحقق مردم‌سالاری دینی از رهگذر اقتصاد مردم‌محور در ایران؛ مطالعه موردی: شناسایی مشکلات بخش تعاون استان اصفهان»، کراری و همکاران (۱۳۹۸)، مردم‌سالاری دینی را از مفاهیم آرمانی انقلاب اسلامی برمی‌شمردند و تحقق مردم‌سالاری دینی در عرصه اقتصادی را امری که کمتر مورد توجه قرار گرفته است، می‌دانند. طبق بیان نویسندگان، مطابق قانون اساسی، گسترش بخش تعاونی، یکی از اهداف کلان و مرتبط با اندیشه انقلاب اسلامی و از وظایف حکومت اسلامی است. این پژوهش، تحقیقی کیفی از نوع کاربردی است که با استفاده از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و با استفاده از ابزار تحلیل محتوا و مصاحبه، انجام شده است. کراری و همکاران در نتیجه پژوهش خود، عدم اجرای اسناد بالادستی و عدم حمایت از بخش تعاونی به‌ویژه حمایت مالی و... را از جمله حیطه‌های اصلی مشکل‌آفرین در گسترش بخش تعاونی عنوان می‌کنند.

قربانی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله دیگری با عنوان «اولویت‌بندی و تحلیل تعامل مولفه‌های اقتصاد مردم‌بنیاد بر پایه تلفیق روش‌های MADM فازی»، مردمی شدن اقتصاد را یکی از مهم‌ترین مولفه‌های اقتصاد

مقاومتی شمرده و آن را سرمنشأ تحقق بسیاری از آرمان‌های اقتصادی جمهوری اسلامی ایران معرفی می‌نمایند. نویسندگان به‌منظور طراحی و ترسیم فضای مطلوب کشور جهت مقاوم‌سازی اقتصاد از طریق محور قرار گرفتن مردم در بخش‌های تاثیرگذار، نخستین گام را شناخت مولفه‌هایی می‌دانند که تحقق اقتصاد مردمی به آنها وابسته است. در این مقاله، مولفه‌های اقتصاد مردم‌بنیاد برگرفته از اندیشه‌های اقتصادی رهبر معظم انقلاب اسلامی، با استفاده از روش‌های MADM فازی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و بدون منظور با طراحی پرسشنامه مرتبط و اخذ نظرات ۳۵ نفر از اساتید، نخبگان و کارشناسان عرصه اقتصاد مقاومتی، نحوه تعامل میان مولفه‌ها و همچنین اولویت‌بندی آنها مورد تاکید قرار گرفته است. بر اساس نتایج پژوهش، بالاترین اثر کل یک مولفه بر مولفه دیگر را مولفه «رعایت اصل جهاد در فعالیت‌های اقتصادی» بر مولفه «به‌کارگیری امکانات توسط مردم اعم از امکانات مالی، ابتکار، مدیریت و نیروی کار» داشته و مولفه «به‌کارگیری امکانات توسط مردم اعم از امکانات مالی، ابتکار، مدیریت و نیروی کار» دارای بالاترین اولویت است.

یوسفی و غفاری (۱۳۹۵) در مقاله‌ای دیگر با عنوان «نقش مردم در اقتصاد مقاومتی (با تاکید بر بیانات رهبر معظم انقلاب)»، مشارکت مردم در همه عرصه‌ها به‌ویژه اقتصاد را یکی از اصول انقلاب اسلامی ایران دانسته و یکی از مسائل اقتصادی جمهوری اسلامی را مشارکت مردم در اقتصاد می‌دانند؛ امری که با بررسی بیانات رهبری مشخص می‌شود که به درستی محقق نشده است. این مقاله درصدد آن است تا ضرورت‌ها، آسیب‌ها، سیاست‌ها و همچنین وظایف مردم و مسئولان در قبال این موضوع را در بیانات رهبر معظم انقلاب مورد بررسی قرار دهد. نتایج نشان می‌دهد نه تنها رهبری معتقد به مشارکت واقعی مردم در اقتصاد است؛ بلکه ایشان در بیانات خود زوایای مختلفی از این موضوع را نیز تبیین کرده‌اند. در این مقاله نقش ساخت حقوقی و ساخت حقیقی در جهت افزایش مشارکت مردم در اقتصاد تبیین شده است.

مسئله پژوهش شفیع‌ا و موسوی‌لقمان (۱۳۹۳) با نام «نقش مردم در پیشرفت اقتصادی در اندیشه‌های مقام معظم رهبری»، تبیین نقش مردم در پیشرفت اقتصادی بر مبنای رهنمودهای ولی‌فقیه با استفاده از نظریه داده‌بنیاد متنی است. پژوهشگران، بیانات مقام معظم رهبری را با توجه به اشراف و بصیرت ایشان نسبت به مقتضیات اسلامی و ایرانی کشور جمع‌آوری نموده و پس از تجزیه و تحلیل و کدگذاری، نظریه نقش مردم در پیشرفت اقتصادی در قالب یک الگوی بصری و با تاکید بر شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر راهبردها و پیامدها طراحی شده است.

بردی آنامرادنژاد و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله «نقش مشارکت مردمی در اقتصاد و مدیریت شهری (مطالعه موردی: شهر آمل)» مشارکت مردمی را به عنوان کلید توسعه جوامع انسانی مطرح نموده‌اند. هدف این پژوهش، بررسی نقش ویژگی‌های فردی از جمله میزان تحصیلات، نوع شغل و مدت اقامت در میزان مشارکت و نقش آنان در توسعه پایدار شهر آمل می‌باشد. از میان ۵۴۱۴۴ خانوار شهر آمل، ۳۰۰ خانوار به عنوان نمونه تصادفی برگزیده شده، پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی بوده و دو روش اسنادی و میدانی به

عنوان روش گردآوری آمار و اطلاعات مورد استفاده قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان دهنده مشارکت ضعیف شهروندان آملی در توسعه پایدار شهری، وجود تفاوت معنادار میان سابقه سکونت شهروندان و تمایل به مشارکت در شهر آمل و نیز تفاوت معنادار میان تمایل به مشارکت مردم از نظر وضعیت شغلی و تحصیلی شان است.

روش پژوهش

به طور خلاصه با توجه به پیاز فرآیند پژوهش^۹ می توان گفت که این تحقیق از لحاظ پارادایم پژوهش، تفسیری^{۱۰}، از لحاظ جهت گیری های پژوهش، بنیادی، از لحاظ رویکردهای پژوهش، استقرایی، از لحاظ نوع پژوهش، کیفی و از لحاظ صبغه پژوهش، پژوهش کتابخانه ای است که بر اساس استراتژی^{۱۱} پژوهشی تحلیل مضمون^{۱۲} که یکی از راهبردهای پژوهش های کیفی^{۱۳} به شمار می رود، انجام خواهد شد. شیوه گردآوری داده ها نیز بر اساس اسناد و مدارک کتابخانه ای خواهد بود.

تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده های متنی است و داده های پراکنده و متنوع را به داده هایی غنی و تفصیلی تبدیل می کند. تحلیل مضمون، تنها روش کیفی خاصی نیست، بلکه فرایندی است که می تواند در اکثر روش های کیفی به کار رود. به طور کلی، تحلیل مضمون، روشی است برای:

الف- دیدن متن؛

ب- برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتبط؛

ج- تحلیل اطلاعات کیفی؛

د- مشاهده نظام مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ؛

ه- تبدیل داده های کیفی به داده های کمی (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰).

در گام دوم مضامین استخراج شده باید طبقه بندی شوند. طبقه بندی متنوعی از مضامین ارائه شده است. نمونه های طبقه بندی که از سوی محققان مختلف مورد استفاده قرار گرفته، عبارت اند از طبقه بندی بر اساس شناخت مضمون، ماهیت مضمون در متن، سلسله مراتب مضمون در قالب مضامین، جایگاه مضمون در شبکه مضامین، مشاهده مضمون در متن، منشأ شناسایی مضمون، نقش مضمون در تحلیل و تثبیت موقعیت مضمون. یکی از محوری ترین روش ها، طبقه بندی بر اساس جایگاه مضمون در شبکه مضامین است. اینکه مضمون فراگیر است یا سازمان دهنده و واسط یا پایه ای (افتخاری و باباهادی، ۱۳۹۷)

⁹ Research Process Onion

¹⁰ Interpretive

¹¹ Research strategies

¹² Thematic analysis

¹³ Qualitative

یافته‌های پژوهش

به جهت استخراج نقش مردم در اقتصاد از منظر مقام معظم رهبری ^{مدظله‌العالی} مجموع تمامی بیانات ایشان که در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای ^{مدظله‌العالی} قرار داده شده است، مورد بررسی قرار گرفت و مجموعاً ۷۱ سخنرانی که دربردارنده نقش مردم در اقتصاد بود، تعیین گردید. پس از دسته‌بندی و پالایش گزاره‌ها، ۱۰۴ گزاره از مجموع ۷۱ سخنرانی استخراج شده و کدگذاری اولیه بر روی آنها انجام شد. پس از انجام فرایند کدگذاری در مجموع ۶۸ مضمون پایه و ۵ مضمون سازمان‌دهنده استخراج گردید. جدول زیر مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر را نشان داده است.

ردیف	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	سرمایه‌گذاری در تولید و صنعت	عرصه‌های مشارکت اقتصادی مردم	نقش مردم در اقتصاد
۲	استعدادهای فردی		
۳	ابتکارها و نوآوری‌ها		
۴	خرید محصولات ایرانی		
۵	تولید محصول باکیفیت		
۶	فروش کالای ایرانی		
۷	بازاریابی محصولات داخلی در بازارهای خارجی		
۸	شناسایی و حل مسائل علمی – پژوهشی		
۹	ایجاد ثروت		
۱۰	رفع مسئله اشتغال		
۱۱	کارهای صنعتی و کشاورزی		
۱۲	پرداخت مالیات بر تولید و کسب‌وکار		
۱۳	فرهنگ‌سازی		
۱۴	کمک به محرومیت‌زدایی		
۱۵	کمک‌های فکری و علمی		
۱۶	ایجاد نهادهای مردمی جهت جلب سرمایه‌های اندک مردم		
۱۷	برداشتن موانع تولید	موانع مشارکت اقتصادی مردم	
۱۸	مقررات دست و پا گیر		
۱۹	قاچاق		
۲۰	واردات بی‌رویه		
۲۱	فساد مالی		
۲۲	کارشکنی‌های اداری		
۲۳	انحصار		
۲۴	ورود تصدی‌گرایانه دولت		
۲۵	افزایش اتکا به نفس ملی	رهاوردهای مشارکت اقتصادی مردم	
۲۶	راه‌اندازی و تقویت موتور اقتصاد کشور		
۲۷	کمک به رونق تولید		

ردیف	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۲۸	رفع وابستگی اقتصاد به نفت		
۲۹	جهش علم و فناوری		
۳۰	دفع اثرات تحریم و محاصره اقتصادی		
۳۱	جبران ناکارآمدی اقتصاد دولتی و اصلاح آن		
۳۲	زنده شدن استعدادها و ظرفیت‌ها		
۳۳	تبدیل شدن کشور به قطب اقتصادی منطقه		
۳۴	تحقق اقتصاد مقاومتی		
۳۵	توانمندسازی دولت بر انجام وظایف خود		
۳۶	جلب عنایت و مدد الهی		
۳۷	دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی		
۳۸	توجه به حق و تکلیف بودن مشارکت اقتصادی	بایسته‌های فردی مشارکت اقتصادی مردم	
۳۹	همت مضاعف مردم در دفع فشار اقتصادی		
۴۰	احساس مسئولیت نسبت به تولید داخلی		
۴۱	جوان معتقد به استقلال کشور		
۴۲	مومن به مبانی انقلاب و فرهنگ اسلامی		
۴۳	خوش‌بین، خوش‌رو و امیدوار		
۴۴	روحیه همدلانه با دولت		
۴۵	حضور جهادی و حماسی		
۴۶	عبادت دانستن کار		
۴۷	مصرف درست، دور از اسراف و تبذیر و اتلاف مال		
۴۸	عدم ورود به قلمرو بخش عمومی	وظایف دولت در تقویت مشارکت اقتصادی مردم	
۴۹	برقراری امنیت برای فضای کسب‌وکار و معیشت مردم		
۵۰	عدم تصدی‌گری دولت در امور اقتصادی		
۵۱	اهمیت به قشر کارگر به عنوان ستون فقرات اقتصاد تولیدی		
۵۲	استفاده از قدرت بسیج و نیروی جوانان		
۵۳	فسادستیزی		
۵۴	توانمندسازی و مهارت‌افزایی مردم		
۵۵	حمایت از بنگاه‌های تولیدی متوسط و کوچک		
۵۶	حمایت از بنگاه‌های دانش‌بنیان		
۵۷	زمینه‌سازی و برنامه‌ریزی جهت استفاده مناسب از ظرفیت مردم		
۵۸	شکستن انحصار		
۵۹	فرهنگ‌سازی		
۶۰	وضع قوانین و مقررات لازم		
۶۱	ارتقاء سرمایه‌های انسانی، طبیعی، اجتماعی و فیزیکی با تأکید بر توسعه نهادهای مردمی		
۶۲	گسترش تنوع ابزارهای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و تکمیل		

ردیف	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
	ساختارهای آن		
۶۳	اعمال سیاست‌های تشویقی برای حضور مردم در بازار سرمایه		
۶۴	شناخت ظرفیت‌ها و عرصه‌های حضور اقتصادی مردم		
۶۵	تدوین سیاست جامع و کامل برای بخش تعاونی		
۶۶	در اختیار عموم قرار دادن اطلاعات لازم جهت مشارکت اقتصادی مردم		
۶۷	آگاه‌سازی مردم در مورد زمینه‌های مشارکت اقتصادی		
۶۸	کمک به ایجاد و تقویت تعاونی‌ها		

همان‌طور که در جدول فوق قابل مشاهده است، گزاره‌های مربوط به نقش مردم در اقتصاد که از بیانات مقام معظم رهبری استخراج گردیده است، مجموعاً در ۵ دسته (مضمون سازمان‌دهنده) قابل تقسیم می‌باشد.

دسته اول مضامینی است که در مورد عرصه‌های مشارکت اقتصادی مردم می‌باشد؛ از جمله سرمایه‌گذاری، مصرف کالای داخلی، ابتکار و نوآوری و...

دسته دوم مضامینی است که شامل موانع مشارکت اقتصادی مردم بوده که به جهت نقش‌آفرینی مردم در عرصه اقتصاد، می‌بایست این موانع رفع گردد؛ مواردی مثل قوانین دست و پاگیر، قاچاق و ...

دسته سوم مضامینی است که در خصوص رهاوردهای مشارکت اقتصادی مردم برای کشور بوده و اثرات مثبت اثرگذاری مردم در حوزه اقتصادی کشور را برشمرده است.

دسته چهارم مضامینی است که مربوط به بایسته‌های فردی مشارکت اقتصادی مردم می‌باشد. یعنی ملاحظاتاتی که مردم جهت ورود و حضور در میدان اقتصادی می‌بایست رعایت نمایند.

و در نهایت دسته پنجم مضامینی است که وظایف دولت در تقویت مشارکت اقتصادی مردم را برمی‌شمرد.

نمودار زیر این دسته‌ها را نشان داده است.

نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

طبق یافته‌های پژوهش، بر اساس نظر رهبر معظم انقلاب عرصه‌های مشارکت مردم عبارت است از: سرمایه‌گذاری در تولید و صنعت، استعدادها و ظرفیت‌ها، ابتکارها، نوآوری‌ها و خلاقیت‌ها، خرید محصولات ایرانی، تولید محصول باکیفیت، فروش کالای ایرانی، بازاریابی محصولات داخلی در بازارهای خارجی، شناسایی و حل مسائل علمی - پژوهشی، ایجاد ثروت، رفع مسئله اشتغال، کارهای صنعتی و کشاورزی، پرداخت مالیات بر تولید و کسب‌وکار، فرهنگ‌سازی، کمک به محرومیت‌زدایی، کمک‌های فکری و علمی، ایجاد نهادهای مردمی جهت جلب سرمایه‌های اندک مردم و برداشتن موانع تولید.

همچنین طبق بیانات مقام معظم رهبری برخی موانع بر سر راه حضور مردم در عرصه اقتصادی کشور وجود دارد که باید برداشته شود که این موانع عبارت است از: مقررات دست و پا گیر، قاچاق، واردات بی‌رویه، فساد مالی، کارشکنی‌های اداری، انحصار و ورود تصدی‌گرایانه دولت.

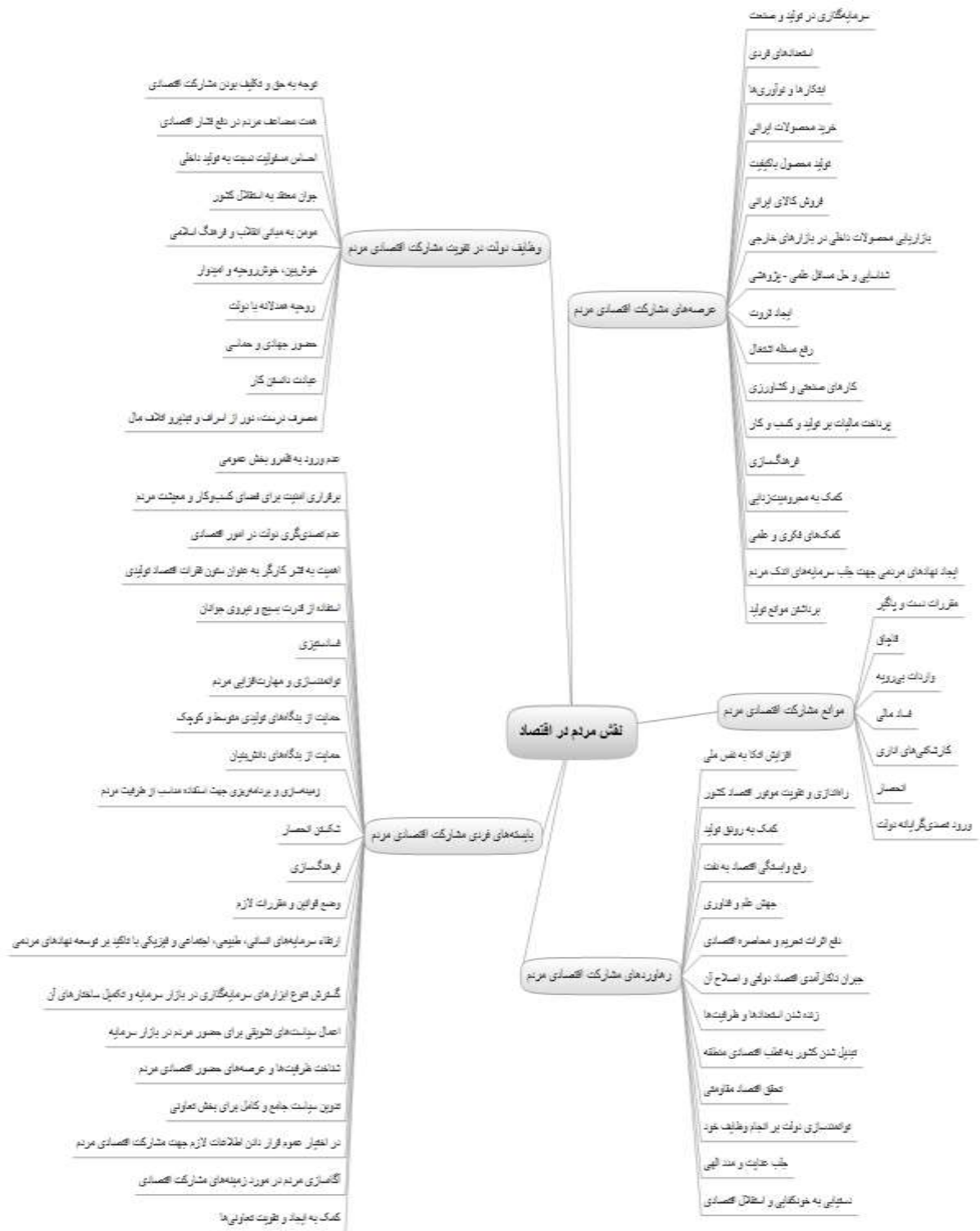
از نظر حضرت امام خامنه‌ای مشارکت اقتصادی مردم رهاوردهای مثبت فراوانی دارد که عبارتند از: افزایش اتکا به نفس ملی، راه‌اندازی و تقویت موتور اقتصاد کشور، کمک به رونق تولید، رفع وابستگی اقتصاد به نفت، جهش علم و فناوری، دفع اثرات تحریم و محاصره اقتصادی، جبران ناکارآمدی اقتصاد دولتی و اصلاح آن، زنده شدن استعدادها و ظرفیت‌ها، تبدیل شدن کشور به قطب اقتصادی منطقه، تحقق اقتصاد مقاومتی، توانمندسازی دولت بر انجام وظایف خود، جلب عنایت و مدد الهی، دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی.

حضور مردم در عرصه اقتصاد طبق فرمایشات رهبری، نیازمند بایسته‌هایی فردی است که عبارتند از: توجه به حق و تکلیف بودن مشارکت اقتصادی، همت مضاعف مردم در دفع فشار اقتصادی، احساس مسئولیت نسبت به تولید داخلی، جوان معتقد به استقلال کشور، مومن به مبانی انقلاب و فرهنگ اسلامی، خوش‌بین، خوش‌رویه و امیدوار، روحیه همدلانه با دولت، حضور جهادی و حماسی، عبادت دانستن کار، مصرف درست، دور از اسراف و تذبیر و اتلاف مال.

در نهایت طبق منویات رهبر معظم انقلاب، دولت جهت حضور مردم در میدان اقتصادی کشور، نقش‌های عدیده‌ای را بر عهده دارد: عدم ورود به قلمرو بخش عمومی، برقراری امنیت برای فضای کسب‌وکار و معیشت مردم، عدم تصدی‌گری دولت در امور اقتصادی، اهمیت به قشر کارگر به عنوان ستون فقرات اقتصاد تولیدی، استفاده از قدرت بسیج و نیروی جوانان، فسادستیزی، توانمندسازی و مهارت‌افزایی مردم، حمایت از بنگاه‌های تولیدی متوسط و کوچک، حمایت از بنگاه‌های دانش‌بنیان، زمینه‌سازی و برنامه‌ریزی جهت استفاده مناسب از ظرفیت مردم، شکستن انحصار، فرهنگ‌سازی، وضع قوانین و مقررات لازم، ارتقاء سرمایه‌های انسانی، طبیعی، اجتماعی و فیزیکی با تأکید بر توسعه نهادهای مردمی، گسترش تنوع ابزارهای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و تکمیل ساختارهای آن، اعمال سیاست‌های تشویقی برای حضور مردم در

بازار سرمایه، شناخت ظرفیت‌ها و عرصه‌های حضور اقتصادی مردم، تدوین سیاست جامع و کامل برای بخش تعاونی، در اختیار عموم قرار دادن اطلاعات لازم جهت مشارکت اقتصادی مردم، آگاه‌سازی مردم در مورد زمینه‌های مشارکت اقتصادی و کمک به ایجاد و تقویت تعاونی‌ها.

نمودار زیر مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر را نشان داده است.

منابع

منابع فارسی

- [۱]. افتخاری، اصغر و باباهادی، محمدباقر (۱۳۹۷)، راهبردها و سیاست‌های ارتقای کارآمدی نظام اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری، راهبرد، ۲۸ (۹۰)، ۳۳-۵.
- [۲]. بردی آنامرادنژاد؛ رحیم، بوذری، سیما و حسینی‌دوست، سودابه (۱۳۹۲)، نقش مشارکت مردمی در اقتصاد و مدیریت شهری (مطالعه موردی: شهر آمل)، اقتصاد و مدیریت شهری، ۲ (۳)، ۱۲۷-۱۳۸.
- [۳]. پوریان، حیدر (۱۳۹۵)، مثلث مسئولیت‌های اقتصاد مقاومتی، ماهنامه اقتصاد ایران.
- [۴]. حسینی، سیدحسین و سلیمانی، محمد (۱۳۹۸)، الگوی مشارکت مردم در اقتصاد، با تاکید بر اندیشه‌های امام خمینی (ره)، معرفت/اقتصاد/اسلامی، ۱۱ (۲۱)، ۱۴۱-۱۵۰.
- [۵]. حسینی، مجتبی؛ کجوری، جواد و بهرمن، حمیدرضا (۱۳۹۹)، کیفیت نقش‌آفرینی مردم در تامین اجتماعی؛ بررسی تطبیقی دو مکتب اقتصاد اسلامی و اقتصاد سرمایه‌داری، معرفت/اقتصاد/اسلامی، ۱۱ (۲۲)، ۱۹۱-۲۰۸.
- [۶]. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۳)، بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری ۹۳/۱۲/۲۱، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}.
- [۷]. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۳)، بیانات در حرم مطهر رضوی ۹۳/۱/۱، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}.
- [۸]. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۲)، بیانات در مراسم بیست و چهارمین سالگرد رحلت امام خمینی رحمه‌الله‌علیه ۹۲/۳/۱۴، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}.
- [۹]. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۳)، بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت ۸۳/۶/۴، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}.
- [۱۰]. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۲)، بیانات در مراسمی تنفیذ حکم ریاست جمهوری ۸۲/۵/۱۲، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}.
- [۱۱]. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۲)، روزنامه اطلاعات، ۸۲/۱۰/۱۴.
- [۱۲]. رنجبران، رضا؛ رجبی، سجاد و غیائی، هادی (۱۴۰۰)، اقتصاد مردم محور؛ مبانی، ضرورت و کیفیت تحقق از منظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله‌العالی). تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- [۱۳]. رنجبران، رضا و قربانی، عبدالعظیم (۱۳۹۴)، استخراج شبکه مفهومی اقتصاد مردم‌بنیاد مبتنی بر بیانات و اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی، تهران: انتشارات بسیج دانشگاه امام صادق (ع).

- [۱۴]. شفیعا، محمدعلی و موسوی لقمان، سیده اشرف (۱۳۹۳)، نقش مردم در پیشرفت اقتصادی در اندیشه‌های مقام معظم رهبری، *اقتصاد اسلامی* ۱۳ (۵۱)، ۶۱-۳۵.
- [۱۵]. طغیانی، مهدی؛ درخشان، مرتضی و نصرالهی، خدیجه (۱۳۹۳)، پیشنهاد مدل نظری جهت صیانت از وقف و امور خیریه در بخش سوم اقتصاد با وجود اطلاعات نامتقارن، *مطالعات اقتصاد اسلامی*، ۷ (۱۳)، ۱۵۳-۱۸۲.
- [۱۶]. عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمدسعید؛ فقیهی، ابوالحسن و شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۰)، تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، *اندیشه مدیریت راهبردی*، ۵ (۲)، ۱۵۱-۱۹۸.
- [۱۷]. عمید، حسن (۱۳۷۱)، فرهنگ عمید. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- [۱۸]. قاسمی علی و رجایی‌رامشه، سیدمحمدکاظم (۱۳۹۹)، مولفه‌ها، معیارها و شاخص‌های مردم‌محوری در اقتصاد مقاومتی، *معرفت*، ۲۹ (۲۷۲)، ۶۹-۶۱.
- [۱۹]. قربانی، عبدالعظیم؛ سلیمانی، محمد؛ رنجبران، رضا و تاجه‌بند، علیرضا (۱۳۹۷)، اولویت‌بندی و تحلیل تعامل مولفه‌های اقتصاد مردم‌بنیاد بر پایه تلفیق روش‌های MADM فازی، *مطالعات راهبردی بسیج*، ۲۱ (۸۱)، ۳۹-۶۵.
- [۲۰]. کراری، مرجان؛ امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد و مقتدایی، عباس (۱۳۹۸)، تحقق مردم‌سالاری دینی از رهگذر اقتصاد مردم‌محور در ایران؛ مطالعه مورد: شناسایی مشکلات بخش تعاون استان اصفهان، *رهیافت/انقلاب اسلامی*، ۱۳ (۴۷)، ۴۲-۲۳.
- [۲۱]. معین، محمد (۱۳۸۸)، فرهنگ فارسی. تهران: موسسه انتشاراتی امیرکبیر. شابک ۹۷۸۹۶۴۰۰۰۱۶۴۶.
- [۲۲]. نوفرستی، محمد (۱۳۹۵)، اقتصاد مقاومتی و راه‌های دستیابی به آن، ویژه‌نامه اقتصاد مقاومتی.
- [۲۳]. یوسفی، احمدعلی و غفاری، مجتبی (۱۳۹۵)، نقش مردم در اقتصاد مقاومتی (با تاکید بر بیانات رهبر معظم انقلاب)، *پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی*، ۱ (۱)، ۱۲۷-۱۵۶.

منابع انگلیسی

- [24]. Krugman, Paul; Wells, Robin (2012). *Economics* (3rd ed.). Worth Publishers. p. 2. ISBN 978-1-4641-2873-8.
- [25]. Potůček, M. (1999) *Not Only the Market: The Role of the Market, Government, and the Civic Sector*. Central European University Press. p. 34.

ردیف	تاریخ	گزاره	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده
۱	۹۹/۶/۲	تکمیل سرمایه‌گذاری‌های نیمه‌کاره، تشویق مردم و بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری	سرمایه‌گذاری در تولید و صنعت	عرصه‌های مشارکت اقتصادی مردم
	۸۰/۴/۱۰	بخش صنعت را باید با تدبیر، مدیریت و امکان دادن و میدان دادن به سرمایه‌های مردم- که بتوانند در بخش صنعت سرمایه‌گذاری کنند- پیش برد.		
۲	۹۹/۲/۱۷	یکی از مسائل مهم ما باید این باشد که استعدادهای مردم، ابتکارهای مردم، ظرفیتهای گوناگون مردم را وارد میدان اقتصاد کشور بکنیم.	استعدادهای فردی	
۳			ابتکارها و نوآوری‌ها	
۴	۹۷/۱۰/۱۹	چنانچه بحث تقویت تولید داخلی و محصول داخلی میشود، یک بخش مهمش مربوط به مردم است. تولیدکننده‌ی محصول داخلی، مصرف‌کننده‌ی محصول داخلی، فروشنده و دکان داری که محصول داخلی را میفروشد، اینها همه میتوانند اثرگذار باشند. کیفیت تولید، نحوه‌ی توزیع، اینها چیزهای مهمی است.	خرید محصولات ایرانی	
۵			تولید محصول باکیفیت	
۶			فروش کالای ایرانی	
۷	۹۷/۱/۱	نقش مردم: مصرف‌کننده کالای داخلی، تولیدکننده کالای ایرانی، بازاریابی محصولات در خارج کشور (مخصوصاً کشورهای همسایه) و سرمایه‌گذاری فعالان اقتصادی در امر تولید	بازاریابی محصولات داخلی در بازارهای خارجی	
۸	۹۶/۳/۳۱	نقشی که دانشگاه میتواند ایفا کند این است که گره‌های علمی را در این زمینه‌ها جستجو کند، بشناسد و باز کند و در اختیار دستگاه‌های کشور بگذارد.	شناسایی و حل مسائل علمی – پژوهشی	
	۹۱/۵/۸	هم دانشگاه‌ها، هم دستگاه‌های دولتی، هم آحاد مردمی که خوشبختانه توانائی و استعداد این کار را دارند، چه از لحاظ علمی، چه از لحاظ توانائی‌های مالی، باید تلاش کنند مسئولیت زمان خود و مقطع تاریخی حساس خود را بشناسند و به آن عمل کنند.		
۹	۹۶/۱۱/۲۹	استعدادهای مردم، امکاناتهای مردم، سرمایه‌های مردم. تدبیری اندیشه بشود که این سرمایه‌ها، این استعدادها، این ظرفیته‌ها به کار و تولید در داخل و ثروت‌سازی و ایجاد ثروت در داخل بینجامد؛	ایجاد ثروت	
۱۰	۹۵/۱۲/۳۰	اقتصاد مقاومتی یک مجموعه است؛ این مجموعه اگر فقط در زیر نام اقتصاد مقاومتی مورد توجه قرار بگیرد، ممکن است چندان منشأ اثر نباشد؛ من علاج را در این میبینم که این مجموعه را به نقاط مهم تقسیم کنیم و برای هر نقطه‌ی کلیدی و مهمی یک فصلی از زمان را قرار بدهیم، و از مسئولین و افراد شاخص و از آحاد مردم بخواهیم که همه‌ی همّت خود را بر روی آن نقاط کلیدی متمرکز کنند؛ به نظر من علاج در این است که این نقطه‌ی کلیدی را امسال درست شناسایی کنیم. به اعتقاد من این نقطه‌ی کلیدی عبارت است از تولید، تولید داخلی؛ و اشتغال و عمدتاً اشتغال جوانان؛	رفع مسئله اشتغال	
۱۱	۹۴/۲/۹	کارگر درستکار نقش دارد. کارگری که سختی‌های کار را تحمل میکند – کار سخت است دیگر؛ کار جسمانی یکی از امور سخت در زندگی است – کارگری که عمر خود را، وقت خود را، نیروی خود را صرف میکند تا کار را تمیز از آب دریاورد، دارد عبادت میکند؛ این حسنه است. من مکرّر در این دیدارهای با شما عزیزان، این روایت را	کارهای صنعتی و کشاورزی	

ردیف	تاریخ	گزاره	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده
		از قول پیغمبر اکرم نقل کرده‌ام که: رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً عَمِلَ عَمَلًا فَأَتَقَنَهُ؛ (۴) رحمت خدا بر آن آدمی که کاری را که انجام می‌دهد، محکم کاری میکند؛ چه در کار صنعتی، چه در کار کشاورزی، چه در مسائل گوناگون کارگری؛		
۱۲	۹۳/۱۱/۲۹	از مردم باید کمک خواسته بشود و مردم باید کمک کنند؛ این قلم اول. قلم اول از کارهای مهمی که باید انجام بگیرد، این است که بودجه‌ی کشور، اداره‌ی دولت، به‌وسیله‌ی درآمدهای از درون مردم باشد، یعنی از همین مالیات، که مالیات هم مربوط میشود به تولید و کسب و کار.	پرداخت مالیات بر تولید و کسب و کار	
۱۳	۹۲/۲/۷	ولی باید کار به صورت جدی و محوری دنبال شود؛ این به عهده‌ی همه‌ی مردم است. این فرهنگ‌سازی که عرض کردیم، یک بخش مهمش اینجا است.	فرهنگ‌سازی	
۱۴	۸۷/۲/۱۹	سرمایه‌گذاری‌هایی که مردم انجام می‌دهند در بخشهای مختلف، بسیار ارزشمند است؛ بخصوص در بخشهای تولیدی. و من برای آن مردمی که به کارهای خدمت‌رسانی به مردم علاقه‌مندند، این را بهترین عمل، بهترین حسنه و صدقه می‌دانم که در کارهای تولیدی سرمایه‌گذاری کنند؛ هم اشتغال ایجاد شود، هم به پیشرفت کشور کمک کند، هم فقر و محرومیت را از بخشهای مهمی از کشور برطرف کند.	کمک به محرومیت‌زدایی	
۱۵	۸۳/۶/۴	ما در چهارچوب اسلام و با هدایت اسلام و نگاه اسلامی، به مردم تکیه می‌کنیم و با مردم و برای مردم حرکت می‌کنیم. تکیه به مردم، تکیه به جوانها، دفاع از حقوق محرومان، به‌کارگیری سرمایه‌ها و ابتکارهای صاحبان سرمایه - یکی از بخشهای تکیه به مردم، همین به‌کارگیری سرمایه‌های آنهاست - کلاً سیاست نظام اسلامی است. ما سرمایه‌های مالی و سرمایه‌های فکری و ذهنی مردم را برای پیشرفت کشور به کار می‌گیریم	کمک‌های فکری و علمی	
	۷۲/۲/۱۵	دستگاه‌های علمی کشور به کمک اقتصاد کشور بیایند. متفکرین دانشگاهها بیایند و برای دولت کار کنند. دولت تکیه به متفکرین و علمایی کند که در دانشگاهها هستند و درس می‌خوانند.		
۱۶	۱۴۰۰/۱/۱	البته این [کار]، سازمان‌دهی مردمی لازم دارد؛ خیلی‌ها هستند میخواهند کمک کنند، نمیدانند چه جور باید کمک کنند. خیریه‌های مردمی، نهادهای انقلابی، امنای مساجدی که در این زمینه فعالند مثل بعضی جاهای دیگر، بایستی اینها را برنامه‌ریزی کنند تا هر کسی بداند که با یک سرمایه‌ی کم چطور میشود به تولید کشور کمک کرد؛ یعنی همه خیال نکنند که بایستی میلیاردی سرمایه داشته باشند تا بتوانند در تولید وارد بشوند؛ نه، با سرمایه‌های کم هم گاهی میتوان به تولید کشور کمک کرد.	ایجاد نهادهای مردمی جهت جلب سرمایه‌های اندک مردم	
۱۷	۱۴۰۰/۱/۱	به نظر من خوب است که چنین گزارشی در صدا و سیما به وسیله‌ی کسانی که با این مسائل آگاه هستند به مردم داده بشود تا بدانند که برداشتن بعضی از این موانع تولید بر عهده‌ی خود مردم است	برداشتن موانع تولید	

ردیف	تاریخ	گزاره	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده
۱۸	۹۹/۲/۱۷	بازکردن میدان برای ورود مردم از طریق برداشتن موانع، از جمله: مقررات دست و پاگیر، مبارزه با قاچاق، منع واردات بی‌رویه، مبارزه جدی با فساد مالی و جلوگیری از کارشکنی‌های اداری	مقررات دست و پا گیر	موانع مشارکت اقتصادی مردم
۱۹			قاچاق	
۲۰			واردات بی‌رویه	
۲۱			فساد مالی	
۲۲			کارشکنی‌های اداری	
۲۳	۹۲/۹/۱۹	شما در زمینه‌ی اقتصاد هم معتقدید که اقتصاد دست مردم باید باشد؛ ما هم عقیده‌مان همین است و در تفسیر اصل ۴۴ این معنا را تبیین کردیم. خب، معنای آن این نیست که دولت اجازه می‌دهد یک نفری فعالیت اقتصادی بکند و یک انحصاری را در اختیار بگیرد که این انحصار در نهایت به ضرر مردم است؛	انحصار	
۲۴	۹۷/۱۱/۲۲	راه‌حلّ این مشکلات، سیاستهای اقتصاد مقاومتی است که باید برنامه‌های اجرایی برای همه‌ی بخشهای آن تهیه و با قدرت و نشاط کاری و احساس مسئولیت، در دولت‌ها پیگیری و اقدام شود. درون‌زایی اقتصاد کشور، مولّد شدن و دانش‌بنیان شدن آن، مردمی کردن اقتصاد و تصدیگری نکردن دولت... بخشهای مهمّ این راه‌حل‌ها است.	ورود تصدی‌گرایانه دولت	
۲۵	۹۹/۵/۱۰	مردم ما، جوانهای ما، مسئولین ما، دانشمندان ما، فعالان سیاسی و اجتماعی ما این تحریم را وسیله‌ای قرار دادند برای اینکه اتکاء به نفس ملی را افزایش دهند.	افزایش اتکا به نفس ملی	رهاوردهای مشارکت اقتصادی مردم
۲۶	۹۹/۲/۱۷	قوی‌ترین دولت‌ها هم قادر نیست بدون مشارکت مردم موتور اقتصاد جامعه را به راه بیندازد؛ هیچ دولتی بدون مشارکت مردم نمیتواند اقتصاد کشور را سامان بدهد	راه‌اندازی و تقویت موتور اقتصاد کشور	
۲۷	۹۱/۱/۱	مجلس هم باید همکاری کند، دولت هم بایستی همت کند؛ بتوانند به تولید ملی رونق بدهند. مردم هم - چه آن که دارای سرمایه است، چه آن که دارای قدرت کار است - بایستی با ایجاد اتقان، همکاری کنند.	کمک به رونق تولید	
۲۸	۹۸/۱۰/۲۷	اقتصاد کشور باید قوی شود، وابستگی به نفت بایستی تمام بشود، نجات پیدا کنیم از وابستگی اقتصادمان به نفت؛ جهش علمی و فناوری باید ادامه پیدا کند؛ پشتوانه‌ی همه‌ی اینها هم حضور مردم عزیزمان در صحنه است.	رفع وابستگی اقتصاد به نفت	
۲۹			جهش علم و فناوری	
۳۰	۹۶/۱۰/۶	مردم به تولید داخلی اقبال کنند. همه‌ی اینها باطل‌السّحر تحریم دشمن است	دفع اثرات تحریم و محاصره اقتصادی	
	۹۷/۴/۹	نظامی است از خود مردم تشکیل یافته، متکی به آحاد مردم و به ایمان مردم و به محبّت و عواطف مردم است؛ ... دفع اثرات محاصره اقتصادی با تکیه به مردم میسر می‌شود		
۳۱	۹۷/۳/۲	نکته‌ی دیگر در زمینه‌ی اقتصاد این است که اقتصاد دولتی جواب نمیدهد؛ مردم را باید وارد کرد، سیاستهای اصل ۴۴ را باید جدّی گرفت...سیاستهای اصل ۴۴ را باید جدّی بگیرید، باید بخش خصوصی را وارد میدان بکنید، باید کمک کنید به بخش خصوصی.... صندوق توسعه ملی فقط بایستی در اختیار فعالان اقتصادی بخش خصوصی قرار بگیرد برای اینکه بتوانند کار کنند.	جبران ناکارآمدی اقتصاد دولتی و اصلاح آن	

ردیف	تاریخ	گزاره	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده
۳۲	۹۶/۱۱/۲۹	اثر مردم سالاری زنده کردن استعدادها هم هست؛ وقتی مردم وارد میدان شدند، به مردم اعتماد شد، به مردم اعتنا شد، این جوری میشود. حس اعتماد به نفس ملی در مردم زنده میشود؛	زنده شدن استعدادها و ظرفیتها	
۳۳	۹۳/۱۱/۲۹	ایران اسلامی با تواناییهای خود با تکیه‌ی به اسلام، با تکیه‌ی به مردم، تبدیل خواهد شد به یک قطب اقتصادی منطقه‌ای و روی اقتصاد منطقه و اقتصاد بین‌الملل اثر خواهد گذاشت	تبدیل شدن کشور به قطب اقتصادی منطقه	
۳۴	۹۳/۱۱/۲۹	تکیه‌ی عمده‌ی اقتصاد مقاومتی هم باز روی مردم است	تحقق اقتصاد مقاومتی	
۳۵	۹۳/۱۰/۱۷	دولتی‌ها هم بدانند که آنچه میتواند آنها را بر انجام وظیفه‌ی خودشان قادر کند تکیه بر نیروی داخلی است؛ تکیه بر نیروی مردم	توانمندسازی دولت بر انجام وظایف خود	
۳۶	۹۲/۱۲/۲۰	نکته‌ی پنجم [از مؤلفه‌های سیاستهای مقاومتی]، مردم‌محوری است که در این سیاستها ملاحظه شده. تجربه هم به ما نشان میدهد، بیانات و معارف اسلامی هم تأکید میکند که هر جا مردم می‌آیند دست خدا هم هست. يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ؛ هر جا مردم هستند، عنایت الهی و کمک الهی و پشتیبانی الهی هم هست.	جلب عنایت و مدد الهی	
۳۷	۸۸/۳/۱۴	عزت ملی در مدیریت کشور به این معناست که یک دولت، یک نظام، به ملت خود متکی باشد، به مردم متکی باشد. عزت ملی در مسائل اقتصادی به این است که کشور به قدرت خودکفائی برسد، بتواند اگر چیزی از دنیا نیاز دارد، بگیرد، چیزی هم دنیا به او نیاز داشته باشد و در مقابل از او بگیرد؛ مغلوب نباشد، مقهور نباشد.	دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی	بایسته‌های فردی مشارکت اقتصادی مردم
۳۸	۹۸/۸/۲۸	سیاستهای اصل ۴۴ برای شما که فعال اقتصادی هستید، هم حق ایجاد میکنند، هم تکلیف ایجاد میکنند؛ مسئولیت دارید؛ بروید قضیه را دنبال کنید.	توجه به حق و تکلیف بودن مشارکت اقتصادی	
۳۹	۹۷/۳/۱۴	این فشار اقتصادی به توفیق الهی و به فضل الهی و با تلاش مسئولین و با همت مردم، ان شاء الله بکلی ناکام خواهد ماند.	همت مضاعف مردم در دفع فشار اقتصادی	
۴۰	۹۶/۱۱/۱	یکی از مسائل بسیار مهم در مسئله‌ی تولید داخلی، احساس مسئولیت آحاد مردم است. حالا بنده طرف مردم، من خواسته‌های مردم و مطالبات مردم را عرض میکنم اما این را هم مردم عزیز ما بدانند که کار، فقط به عهده‌ی مسئولین نیست، [بلکه] کار به عهده‌ی خود مردم هم هست. اینکه ما روی تولید داخلی تکیه میکنیم، خب حتماً مصرف داخلی هم مورد توقع است.	احساس مسئولیت نسبت به تولید داخلی	
۴۱	۹۴/۸/۲۰	[تربیت افرادی] معتقد به استقلال؛ استقلال فکری، استقلال سیاسی، استقلال فرهنگی، استقلال اقتصادی؛ جوانی که تربیت میشود در کار فرهنگی، باید به معنای واقعی کلمه اعتقاد داشته باشد به استقلال کشورش؛ مؤمن به مبانی انقلاب و نظام، مؤمن به فرهنگ اسلامی، خوش‌بین، خوش روحیه.	جوان معتقد به استقلال کشور	
۴۲			مومن به مبانی انقلاب و فرهنگ اسلامی	
۴۳			خوش‌بین، خوش‌روحیه و امیدوار	
۴۴	۹۴/۲/۹	اینکه میگوییم همدلی و هم‌زبانی مردم با دولت، معنایش این است؛ یعنی همه با هم همکاری کنند تا این سنگ بزرگ را بردارند، این صخره‌ی بزرگ را از سر راه حرکت کشور بردارند.	روحیه همدلانه با دولت	
۴۵	۹۱/۱۲/۳۰	ان شاء الله مردم با حضور خودشان در این میدان هم خواهند توانست آینده‌ی نیکی را برای کشور و برای خودشان رقم بزنند. البته لازم	حضور جهادی و حماسی	

ردیف	تاریخ	گزاره	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده
		است هم در زمینه‌ی اقتصاد، هم در زمینه‌ی سیاست، حضور مردم حضور جهادی باشد. با حماسه و با شور باید وارد شد. با همت بلند و نگاه امیدوارانه باید وارد شد. با دل پر امید و پرنشاط باید وارد میدان‌ها شد و با حماسه‌آفرینی باید به اهداف خود رسید.		
۴۶	۹۰/۵/۱۶	فرهنگ کار باید در کشور یک جوری باشد که مردم کار را عبادت بدانند؛ هر یک ساعت کار را با شوق بیفزایند در مدت و مقدار کاری که انجام می‌دهند. باید کار کرد	عبادت دانستن کار	
۴۷	۹۰/۱/۸	در این جهاد اقتصادی همه شریکند. در اداره‌ی اقتصاد یک ملت، مصرف هم یک رکن عمده است؛ مصرف درست، مصرف خوب، مصرف دور از اسراف و تبذیر و اتلاف مال	مصرف درست، دور از اسراف و تبذیر و اتلاف مال	
۴۸	۹۸/۸/۲۸	سیاست‌های اصل ۴۴ مسئله‌ی جایگزینی بخش خصوصی به جای بخش دولتی نبود؛ بخش خصوصی شأنی دارد، بخش دولتی هم شأنی دارد؛ اینها باید به هم کمک کنند، مزاحم هم نباید باشند.	عدم ورود به قلمرو بخش عمومی	
۴۹	۹۷/۴/۶	قوه‌ی قضائیه باید بتواند نوعی برخورد کند با مختل‌کننده‌ی امنیت، که فضای کسب و کار مردم، فضای زندگی و معیشت مردم، یک فضای امنی باشد؛ این یکی از زمینه‌های کار قوه‌ی قضائیه برای اقتصاد کشور [است]	برقراری امنیت برای فضای کسب و کار و معیشت مردم	
۵۰	۹۷/۱۱/۲۲	مردمی کردن اقتصاد و تصدیگری نکردن دولت، برون‌گرایی با استفاده از ظرفیتهایی که قبلاً به آن اشاره شد، بخشهای مهم این راه‌حل‌ها است.	عدم تصدی‌گری دولت در امور اقتصادی	
۵۱	۹۶/۲/۱۰	اگر یک کشور مایل است که اقتصاد پیشرفته‌ای داشته باشد، اقتصاد مستقلی داشته باشد، رونق اقتصادی به معنای واقعی داشته باشد، باید به قشر کارگر اهمیت بدهد؛ چون کارگر، ستون فقرات اقتصاد تولیدی و کاری در کشور است	اهمیت به قشر کارگر به عنوان ستون فقرات اقتصاد تولیدی	وظایف دولت
۵۲	۹۵/۹/۳	اگر چنانچه بسیج وارد اقتصاد بشود، اقتصاد میشود مردم‌سالار؛ همین که آقایان اینجا الان اظهار کردند و کاملاً درست است. این اقتصاد مقاومتی که ما عرض کردیم، اگر بتواند از قوت و قدرت بسیج استفاده کند، میشود اقتصاد مقاومتی مردم‌سالار	استفاده از قدرت بسیج و نیروی جوانان	اقتصادی مردم مشارکت در تقویت
	۹۵/۳/۱۴	اقتصاد مقاومتی یعنی فعال کردن ظرفیت‌های درونی و داخلی ... استفاده از نیروی جوانان برای بهبود تولید		
۵۳	۹۲/۱۲/۲۰	نکته‌ی نهم [از مؤلفه‌های سیاستهای مقاومتی]، فسادستیزی است؛ ما اگر میخواهیم مردم در صحنه‌ی اقتصاد باشند، باید صحنه‌ی اقتصادی امنیت داشته باشد؛	فسادستیزی	
۵۴	۹۵/۲/۸	چه کار کنیم که کارگر این توانایی را پیدا کند که کیفیت کار را بالا ببرد؟ یک مقدار از این الزامات بر عهده‌ی دولت است، یک مقدار بر عهده‌ی مدیران است، یک مقدار بر عهده‌ی مردم است. یکی از کارهایی که باید انجام بگیرد تا کارگر بتواند کیفیت کار را بالا ببرد مهارت‌افزایی است؛	توانمندسازی و مهارت‌افزایی مردم	
۵۵	۹۴/۱/۱	از همه‌ی آحاد مردم باید مطالبه بشود که به مسئله‌ی تقویت تولید داخلی کمک کنند. البته راه‌هایی وجود دارد برای کمک که من	حمایت از بنگاه‌های تولیدی متوسط و کوچک	

ردیف	تاریخ	گزاره	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده
۵۶		بعضی را عرض میکنم. یکی از لازم‌ترین کارها این است که از بنگاه‌های تولیدی متوسط و کوچک حمایت بشود؛ یکی از کارها این است که فعالیتهای بنگاه‌های دانش‌بنیان تقویت بشود.	حمایت از بنگاه‌های دانش‌بنیان	
۵۷	۹۳/۱۱/۲۹	کار وقتی دست خود مردم سپرده شد - که صاحبان کشورند، صاحبان آینده‌اند - آن‌وقت کارها به سامان خواهد رسید. تدبیر مسئولان در هر برهه‌ای از زمان در دوران جمهوری اسلامی، باید این باشد؛ کارها با تدبیر، با برنامه‌ریزی، با ملاحظه‌ی همه‌ی ظرایف و دقایق در اختیار مردم گذاشته بشود	زمینه‌سازی و برنامه‌ریزی جهت استفاده مناسب از ظرفیت مردم	
۵۸	۹۲/۹/۱۹	شما در زمینه‌ی اقتصاد هم معتقدید که اقتصاد دست مردم باید باشد؛ ما هم عقیده‌مان همین است و در تفسیر اصل ۴۴ این معنا را تبیین کردیم. خب، معنای آن این نیست که دولت اجازه می‌دهد یک نفری فعالیت اقتصادی بکند و یک انحصاری را در اختیار بگیرد که این انحصار در نهایت به ضرر مردم است؛	شکستن انحصار	
۵۹	۹۱/۲/۱۰	دولت، مجلس شورای اسلامی، دستگاه‌های گوناگون مدیریتی، بخش خصوصی، آحاد مردم، فرهنگ‌سازان جامعه - آن کسانی که با بیانات خودشان برای مردم فرهنگ می‌سازند - تبلیغات صدا و سیما، همه‌ی اینها باید در خدمت تولید ملی قرار بگیرد	فرهنگ‌سازی	
۶۰	۹۲/۱۱/۲۹	لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمان‌بندی مشخص، اقدام به اجرای آن کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند	وضع قوانین و مقررات لازم	
۶۱	۹۱/۱۱/۲۴	ارتقاء سرمایه‌های انسانی، طبیعی، اجتماعی و فیزیکی با تأکید بر توسعه نهادهای مردمی ابزارهای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و تکمیل ساختارهای آن و اعمال سیاست‌های تشویقی برای حضور عموم مردم و سرمایه‌گذاران داخلی و بین‌المللی بویژه منطقه ای در بازار سرمایه..	ارتقاء سرمایه‌های انسانی، طبیعی، اجتماعی و فیزیکی با تأکید بر توسعه نهادهای مردمی	
۶۲			گسترش تنوع ابزارهای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و تکمیل ساختارهای آن	
۶۳			اعمال سیاست‌های تشویقی برای حضور مردم در بازار سرمایه	
۶۴	۹۰/۷/۲۰	هر جایی که مسئولین کشور توانائی‌های مردم را شناختند و به کار گرفتند، ما موفق شدیم. هر جایی که ناکامی هست، به خاطر این است که ما نتوانستیم حضور مردم را در آن عرصه تأمین کنیم.... اقتصاد کشور، تولید کشور میتواند به وسیله‌ی همت مردم، با پول مردم، با ابتکارهای مردم، با انگیزه‌های مردم، چندین برابر شکوفائی پیدا کند.... اگر حضور مردم در این راه‌ها و برای این هدفها تأمین شود، این هدفها حتی زودتر از دورانی که در نظر گرفته شده است، حاصل خواهد شد.... هم قوه‌ی مجریه، هم قوه‌ی قضائیه، هم قوه‌ی مقننه به شیوه‌ی خاص خود میتوانند این را تأمین کنند؛ از ابتکار مردم، از فکر مردم، از نیرو و انگیزه‌ی مردم، از نشاط جوانی جوانان ما - که قشر عظیم و وسیعی هستند - میتوانند استفاده کنند؛	شناخت ظرفیت‌ها و عرصه‌های حضور اقتصادی مردم	

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	گزاره	تاریخ	شماره
	تدوین سیاست جامع و کامل برای بخش تعاونی	ما یک سیاست جامع کاملی در زمینه‌ی بخش تعاون لازم داریم.	۹۰/۵/۲۶	۶۵
	در اختیار عموم قرار دادن اطلاعات لازم جهت مشارکت اقتصادی مردم	مشارکت مستقیم مردم در امر اقتصاد، لازم است. این نیازمند توانمند شدن است، نیازمند اطلاعات لازم است؛ که اینها را باید مسئولین در اختیار مردم بگذارند و امیدواریم ان شاء الله این روند روز به روز توسعه پیدا کند. البته رسانه‌ها نقش دارند، رادیو و تلویزیون نقش دارند، میتوانند مردم را آگاه کنند؛ دولت هم باید فعال برخورد کند و بتوانند ان شاء الله مسئله‌ی اقتصادی را پیش ببرند.	۹۰/۱/۱۱	۶۶
	آگاه‌سازی مردم در مورد زمینه‌های مشارکت اقتصادی	میدان تلاش اقتصادی برای مردم گشوده است و راهها باز است. مسئولان باید برای مردم تشریح کنند امکانهایی را که در اختیار مردم وجود دارد و خودشان هم باید تلاش کنند.	۸۶/۱/۱۱	۶۷
	کمک به ایجاد و تقویت تعاونی‌ها	افزایش سهم بخشهای تعاونی و خصوصی در تولید ملی	۹۱/۱۱/۲۴	۶۸